

Türk Hukukunda ve İngiliz Hukukunda Yakalamaya Dair Kısa Bir Karşılaştırma

Hakemli Makale

Ümit GÜVEYİ

Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı
Res. Assist., Dokuz Eylül University Faculty of Law, Department of Constitutional Law

İÇİNDEKİLER

Giriş	11
I. Türk Hukuku'nda Yakalama	11
A. Bir Koruma Tedbiri Olarak Yakalama	11
B. Yakalamanın Türleri.	12
C. Yakalamanın Gerçekleştirilmesi	16
II. İngiliz Hukuku'nda Yakalama	23
A. Genel Olarak İngiliz Hukuk Sistemi	23
B. Polis Gücü Ve Yakalama	25
III. İki Sistemin Karşılaştırılması	32
A. Hukuk Sistemleri Bakımından	32
B. Yakalama Yetkisi Bakımından	33
C. Yakalama Sonrası İşlemler Bakımından	33
D. Yakalananın Hakları Bakımından	33
Sonuç	34

ÖZET

İngiliz Hukuku ile Türk Hukuku arasındaki farklılaşma, sosyolojik farklılıkların doğal bir neticesidir. İngiliz Hukuk Sistemi'nin bin yılı aşkın kadim geçmişine oranla Türk Hukuk Sistemi'nin temeli, henüz yakın bir geçmiş olarak nitelendirilebilmektedir. Diğer taraftan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bu iki hukuk düzeninin ortak paydası olarak yakınlaştırıcı bir etkiye sahiptir.

İngiliz Hukuk Sistemi'nin kadim geçmişi özellikle *hukuki birikimin oluşumu* bakımından büyük bir öneme sahiptir. İngiliz Hukuku'nun sahip olduğu derin hukuki birikim; mevzuat, uygulama ve organik oluşum boyutlarıyla tüm sisteme müspet bir biçimde sirayet ederek hak ve özgürlüklerin gelişimine yadsınamayacak ölçüde katkı sağlamaktadır. İngiliz sisteminin sağlıklı bir biçimde işleyişi ise temelinde, yasama ile yargı erkleri arasındaki uyuma işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler

Türk Hukuk Sistemi, İngiliz Hukuk Sistemi, yakalama, gözaltı, yasama ve yürütme erkleri arasındaki uyum.

ABSTRACT

A Short Comparison on Arrest in Turkish Legal System and English Legal System

The differences between English Legal System and Turkish Legal System is a natural consequence of sociological differences. Compared to the ancient history of English Legal System, Turkish Legal System's foundation can be characterised as an early history. On the other hand European Convention on Human Rights has an unifying effect as a common ground of these two different systems.

Ancient history of English Legal System has great importance about *law accumulation*. The law accumulation of English Legal System has an incontrovertibly contribution to the development of rights and freedoms by its positive effects in legislation, judiciary and organic formation dimensions. The healthy functioning of the English system grounds from the harmony between legislative power and judicial power.

Keywords

Turkish Legal System, English Legal System, arrest, detention, harmony between legislative power and judicial power.

Giriş

Koruma tedbiri olarak yakalama, hak ve özgürlüklere müdahale niteliği sebebiyle büyük bir öneme sahiptir. Söz konusu tedbiri uygulama yetkisi, kapsamı ve sınırları bireyin özgürlük alanı ile kamu düzeni arasındaki dengenin kurulabilmesi meselesine sirayet etmektedir. Bahsi geçen dengenin sağlanamadığı bir hukuk sistemi ise yetkinin ölçüsüz kullanımına ve dolayısıyla da hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olacaktır.

Çalışma kapsamında bir koruma tedbiri olan yakalama, çalışma sınırları elverdiğince, Türk Hukuku ve İngiliz Hukuku kapsamında karşılaştırmalı olarak ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle Türk Hukuku'nda yakalama konusu ele alınacaktır. Çalışmanın devamında İngiliz Hukuk sisteminin genel karakteristik özelliklerine kısaca bakılarak, İngiliz Hukuku'nda yakalama konusuna değinilecektir. Sonrasında yakalamanın iki sistemdeki görünüşleri karşılaştırılarak sonuç kısmındaki değerlendirme ile çalışma tamamlanacaktır.

I. Türk Hukuku'nda Yakalama

A. Bir Koruma Tedbiri Olarak Yakalama

Hızlı sonuçlanan bir muhakeme, adil yargılanma hakkının korunması bakımından büyük önem taşımaktadır. *Koruma tedbirleri* olarak adlandırılan yakalama, arama, gözaltına alma ve tutuklama gibi hukuki çarelerin/yöntemlerin tamamı, usul ekonomisine uygun, adil bir yargılamanın gerçekleştirilebilmesi gayesine hizmet etmektedir. Söz konusu işlevlerinin yanında koruma tedbirleri, kişinin hak ve özgürlük alanına müdahaleyi de zorunlu kılmaktadır¹. Müdahalenin amaca hizmet edip edemediği sorusuna bir cevap olarak, koruma tedbirlerinin meşruluğunu genel bir takım unsurlara bağlanmak mümkündür. *Koruma tedbirlerinin koşulları* (ön şartları) olarak ifade edilen söz konusu şartlar: 1) suç şüphesinin bulunması, 2) görünüşte haklılığın bulunması, 3) oranlılık ilkesinin varlığı, 4) kanunilik ilkesi ve 5) gecikmede sakınca bulunmasıdır². Diğer taraftan öğretide koruma tedbirlerinin bir takım müşterek özelliklerinin varlığı kabul edilmektedir. Buna göre *koruma tedbirlerinin müşterek özellikleri*; 1) temel haklara müdahalenin varlığı (zorlayıcılık), 2) geçicilik ve 3) araç niteliği olarak sayılabilmektedir³.

Yakalama; gözaltına yahut muhafaza altına alınmasından önce, herhangi bir hâkim kararı olmaksızın, şüpheli ya da sanığın özgürlüğünün *geçici olarak* kısıtlanması şeklinde tanımlanabilmektedir⁴. *Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği (YGİY)*'ne

1 TEZCAN, Durmuş. **Türk Hukukunda Haksız Yakalama ve Tutuklama**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989, s. 27.

2 ÜNVER, Yener/ HAKERİ, Hakan. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, ss. 313-315; ÖZBEK, Veli Özer/ KANBUR, Mehmet Nihat/ DOĞAN, Koray/ BACAĞSIZ, Pınar/ TEPE, İlker. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 279-281; SOYASLAN, Doğan. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, ss. 266-267.

3 TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2012, ss.215-216; ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, s. 279; ÜNVER/HAKERİ, **2010**, ss. 312-313.

4 KUNTER, Nurullah. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, İstanbul, 1989, s.

göre yakalama;

“Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasını ifade eder.”⁵.

Yakalama ile beklenen fayda, ceza muhakemesinin sağlıklı bir şekilde devamının sağlanmasıdır⁶. Bir koruma tedbiri olarak yakalama, kişi özgürlüğüne ve güvenliğine yönelik müdahale niteliği taşımaktadır⁷. Bu nedenle tüm koruma tedbirlerinde olduğu gibi yakalamaya da ancak *amacı doğrultusunda ve amacıyla oranlı* bir şekilde başvurulması gerekir⁸.

B. Yakalamanın Türleri

Yakalama, hizmet ettiği *amaca göre, adli yakalama* ve önleme yakalaması olarak ikiye ayrılırken; *bir emre dayalı olup olmaması bakımından, müzekkereli yakalama* ve *müzekkeresiz yakalama* ayrımına gitmek mümkündür. Yakalamayı gerçekleştiren kişiye göre, *herkes tarafından gerçekleştirilen yakalama* ve *kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen yakalama* şeklinde bir ayrıma gidebilmek mümkündür.

1. Amacına Göre: Adli Yakalama ve Önleme Yakalaması

Yakalama, *adli yakalama* ve önleme yakalaması (*idari yakalama*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁹. *Adli yakalama*, suç işlediği şüphesi altında bulunan kişinin yargılama makamı huzuruna çıkarılması amacıyla hizmet etmektedir¹⁰. Önleme yakalaması ise kamu güvenliği ve düzeninin korunması ile bir tehlikenin önlenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir¹¹.

703 vd.; KUNTER, Nurullah/ YENİSEY, Feridun. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul, 2000, s. 631 vd.; KUNTER, Nurullah/ YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, İstanbul, 2006, ss. 810-811; ÖZTÜRK, Bahri/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ ÖZBEK, Veli Özer. **Uygulamalı Ceza Muhakemesi**, 5. Baskı, Ankara, 2000, s. 558 vd.; CENTEL, Nur. **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama**, İstanbul 1992, s. 175 vd.; ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, s. 281.

5 01.06.2005 tarihli Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği md. 4.

6 TOROSLU/FEYZİOĞLU, **2012**, s. 235.

7 SOYASLAN, **2007**, s. 301.

8 TEZCAN, **1989**, s. 27.

9 ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, ss. 281-282.

10 ŞAHİN, İlyas. **Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 28.

11 Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) md. 13 kapsamında önleme yakalaması halleri şu şekilde düzenlenmektedir: *“Polis, A) Suçüstü hâlinde veya gecikmesinde sakınca bulunan diğer hâllerde suç işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair haklarında kuvvetli iz, eser, emare veya delil bulunan şüphelileri, B) Haklarında yetkili mercilerce verilen yakalama veya tutuklama kararı bulunanları, C) Halkın rahatını bozacak veya rezalete çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk hâlinde başkalarına saldıranları, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenler ile başkalarına saldırmaya yeltenenleri ve kavga edenleri, D) Usulüne aykırı şekilde ülkeye giren ya da haklarında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınanları, E)*

Adli yakalama neticesinde yakalanan kişi savcılığa sevk edilir. Savcı yakalanan kişiyi, soruşturmanın tamamlanabilmesi için belirli bir süre gözaltında tutma ya da bırakma yetkisine sahiptir¹². Bu itibarla *gözaltına alma* adli yakalamanın en önemli neticelerinden biri olarak kabul edilmektedir¹³. YGİY md. 4 kapsamında gözaltı "...yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulması..." olarak tanımlanmaktadır.

Önleme yakalaması neticesinde ise yakalanan kişi *muhafaza altına alınmıştır*¹⁴. *Muhafaza altına alma*; "Kanunun yetki verdiği hâllerde yetkili merci önüne çıkarılması gereken kişilerin ilgili kurumlar veya kişilerce teslim alınana kadar sağlıklarına zarar vermeyecek şekilde ve zorunlu olduğu ölçüde özgürlüklerinin kısıtlanıp alıkonulmasını..." ifade etmektedir (YGİY md. 4).

Kişiyi geçici olarak durdurmak, yakalama olarak nitelendirilemez¹⁵. Zira yakalamada, kişinin fiilen denetim altına alınmış olması gerekmektedir¹⁶. *Durdurma ve kimlik sorma*, 2007 yılında PVSK kapsamına eklenen 4/A maddesinde düzenlenmektedir. Polise kendisine tanınan *durdurma* ve *kimlik sorma* yetkisini keyfilikten ve süreklilikten uzak bir şekilde *makul bir sebebe dayalı* olarak kullanabilmektedir (PVSK md. 4/A-2). PVSK md. 4/A hükmü gereğince polis, *kişi ve araçları*:

- a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek,
- b) Suç işlendikten sonra kaçan faillerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek,
- c) Hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek,
- ç) Kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek amacıyla durdurabilir.

2. Emre Dayalı Olup Olmamasına Göre: Müzekkereli Yakalama ve Müzekkeresiz Yakalama

Kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen yakalama, *emre dayalı olup olmamasına göre* ikiye ayrılabilir¹⁷. Kural olarak yakalama fiili bir durumun yansıması olarak

---

Polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri, F) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri, G) Haklarında gözetim altında ıslahına veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçükleri, Yakalar ve gerekli kanunî işlemleri yapar."

12 SOYASLAN, 2007, ss. 304-305.

13 ŞAHİN, 2003, s. 25.

14 ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 320.

15 ÖZBEK ve diğerleri, 2014, s. 282.

16 ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 318.

17 ÖZBEK ve diğerleri, 2014, ss. 286-287.

yeknesak bir şekle tabi değildir. Emre dayanmaksızın yakalamanın yapılması mümkündür. Herhangi bir emre dayanmaksızın gerçekleştirilen yakalama *müzekkeresiz yakalama* olarak adlandırılmaktadır (CMK md. 90/2). Yakalama kolluk görevlilerince bir yakalama emri üzerine yerine getirilmiş ise söz konusu yakalama *müzekkereli yakalama* olarak nitelendirilmektedir (CMK md. 98)¹⁸.

3. Yakalamayı Gerçekleştiren Kişiye Göre: Herkes veya Kolluk Kuvvetleri

Yakalama kural olarak savcı ve kolluk kuvvetlerince uygulanmakla birlikte belirli şartlar altında herkes tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bu doğrultuda yakalama, yakalamayı gerçekleştiren kişiye göre iki türe ayrılabilir.

CMK md. 90/1 uyarınca, a) *Kişiye suçu işlerken rastlanması*, b) *Suçüstü¹⁹ bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması* hallerinde yakalama *herkes tarafından* yapılabilmektedir²⁰. Bu hallerde yakalama yapanın, yakalananın kaçmaması için gerekli olduğu ölçüde zor kullanma yetkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte yakalama yapanın silah kullanma, arama ve el koyma gibi yetkileri bulunmamaktadır²¹. Suçüstü halinde yakalama, niteliği itibarıyla *geçicidir*. Yakalananın kaçmaması için bir yerde tutulması, elinin kolunun sabitlenmesi gibi eylemler durumun gerektirdiği ölçüde, yakalananın zarar görmeyeceği şekilde gerçekleştirilebilir. Bir kimsenin haklı bir neden olmaksızın yakalanması ise Türk Ceza Kanunu (TCK) md. 109 kapsamında *kişiyi hürriyetinden yoksun kılma* suçunu oluşturacaktır²².

Kolluk kuvvetleri kural olarak savcı veya amirlerinin talimatları doğrultusunda yakalama yapabilirler. Bunun dışında kolluk kuvvetlerinin yakalama yetkisini kullanabilmeleri belirli şartlara bağlanmıştır. Şöyle ki kolluk kuvvetleri, *“...tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde; Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler.”* (CMK md. 90/2). Buna göre kolluk kuvvetleri tarafından yakalama yetkisinin kullanılabilmesi için yalnızca *tutuklamayı gerektiren bir hal* ya da *yakalama emri düzenlenmesi gerektiren bir durumun varlığı* yeterli değildir²³. Tutuklama

18 AKSOY İPEKÇİOĞLU, Pervin. “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, (ss. 1215-1254), ss. 1216-1217; ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, ss. 286-287.

19 CMK md. 2/j hükmüne göre: “Suçüstü:1. İşlenmekte olan suç, 2. Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç, 3. Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç” ifade etmektedir.

20 ÜNVER/HAKERİ, **2010**, s. 322; ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, s. 285, SOYASLAN, **2007**, s. 301.

21 Silah kullanma durumu *meşru savunma* kapsamında somut olaya göre değerlendirilmelidir. Herkes kapsamında yer alan kolluk kuvvetlerinin kendilerine kanunla tanınmış yetkilerini kullanabilmeleri mümkündür. Özbek ve diğerleri, **2014**, s. 285.

22 SOYASLAN, **2007**, s. 301.

23 ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, s. 287.

(CMK md. 100²⁴) veya yakalamayı gerektiren durum (CMK md. 98²⁵) ile birlikte bulunması gereken gecikmesinde sakınca bulunan hal tanımının ne olduğu YGİY md. 4'e göre "Derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin saptanamaması ihtimalinin ortaya çıkması hâli..." ola-

24 Tutuklama nedenlerinin düzenlendiği CMK md. 100: "(1) Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren (Değişik ibare: 6526 - 21.2.2014 / m.8) "somut delillerin" ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.

(2) Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa.

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma,

Hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa.

(3) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar (madde 76, 77, 78),

2. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),

3. (Ek: 5560 - 6.12.2006 / m.17) Silahla işlenmiş kasten yaralama (madde 86, fıkra 3, bent e) ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama (madde 87),

4. İşkence (madde 94, 95)

5. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),

6. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),

7. (Ek: 5560 - 6.12.2006 / m.17) Hırsızlık (madde 141, 142) ve yağma (madde 148, 149),

8. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),

9. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220),

10. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),

11. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315),

b) 10.7.1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.

c) 18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu.

d) 10.7.2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

e) 21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.

f) 31.8.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dört ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

(4) (Değişik: 6352 - 2.7.2012 / m.96) Sadece adlî para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez".

25 CMK md. 98'e göre : "(1) Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir. Ayrıca, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir.

(2) Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler.

(3) Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim veya mahkeme tarafından düzenlenir.

(4) Yakalama emrinde, kişinin açık eşkali, bilindiğinde kimliği ve yüklenen suç ile yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir."

rak ifade edilmektedir.

Bu doğrultuda, soruşturma evrakı savcının elinde bulunan bir firarinin hakkında yakalama kararı olmaksızın kolluk kuvvetlerince yakalanabilmesi mümkündür. Zira savcıdan ya da kolluk amirinden emir alınana kadar firari şahsın kaçması söz konusudur. Bu durum ise YGİY md. 4'te tanımlanan *gecikmesinde sakınca bulunan hal* tanımına uymaktadır²⁶.

C. Yakalamanın Gerçekleştirilmesi

1. Genel Kurallar

Yakalama ile kişinin hareket özgürlüğü ortadan kaldırılmaktadır. Yakalama sonrasında öncelikle, şayet yakalananın üzerinde mevcut ise kişinin silahlardan arındırılması amacıyla *kaba üst araması*²⁷ yapılır (YGİY md. 6/2). Yakalananın kaçmasını ve suç delillerinin kaybolmasını önleyici gerekli tedbirler alınır (YGİY md. 6/2, 3). Gerekli tedbirler alındıktan sonra²⁸ yakalananın kanuni hakları bildirilir (CMK md. 90/4). Yakalananın kanuni haklarının neler olduğu CMK kapsamında düzenlenmemiştir. YGİY md. 6/4'e göre "*Yakalanan kişiye, suç ayrımı gözetilmeksizin **yakalama sebebi** ve **hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanunî hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir.***"

Bununla birlikte, maddede sözü geçen *diğer kanuni haklar* ifadesinin hangi hakları kapsadığı konusu belirsizdir. Öyle ki CMK kapsamında bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır²⁹. Diğer taraftan söz konusu belirsizlik, yakalamayı gerçekleştiren kolluk kuvvetlerine bir anlamda takdir yetkisi vermektedir. Bu durum ise kuralın *sübjektif* bir nitelik kazanmasına ve dolayısıyla da *eşitlik ilkesine aykırı* bir uygulamaya neden olabilecektir. Kanaatimizce söz konusu hakların neler olduğu konusunun CMK kapsamında açıkça sayılması, *uygulama birliği* ve *hak ve özgürlüklerin korunması* adına daha makul karşılanabilir.

Yakalanan kişiye yönelik haklarının bildirilmesi, kişinin sahip olduğu hakların mahiyetini anlaması (öğrenmesi) şeklinde düşünülmelidir³⁰. Öyle ki bildirim YGİY md. 6/4 kapsamında, *yazılılık* şartına bağlanması kanun koyucunun bu amacı benimsediğinin açık bir göstergesi niteliğindedir. Anlaşılamaz bir biçimde usulen gerçekleştirilen sözde bir bildirim, hakların kullanımı adına faydasız bir prosedürden öteye geçemeyecektir. Yakalananın Türkçe bilmemesi halinde ise mümkün olan en kısa sürede tercümandan

26 ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 322.

27 *Kaba üst araması* kavramı, CMK md. 116'da düzenlenmiş olan arama kavramından farklıdır. Bununla birlikte kullanılan terim yerine arama ile karıştırılma ihtimali daha düşük olan *yoklama* kavramının kullanılması önerilmektedir. Zira *yoklama*, arama boyutuna ulaşmamalıdır. Bkz. ÖZBEK ve diğerleri, 2014, s. 289.

28 Yakalanan kişinin kaçma ihtimali varsa ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz etmesi halinde zarar verebilme olasılığı mevcut ise belirtilerin varlığı halinde yakalananın kelepçe takılması mümkündür. ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 326.

29 Örneğin, *yakınlara haber verme hakkı* (YGİY md. 8) söz konusu *diğer haklar* arasına konulabilir. Bkz. ÖZBEK ve diğerleri, 2014, s. 290.

30 ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 326.

faydalanarak bildirim gerçekleştirilmesi gerekir³¹.

Yakalama sonrasında durum derhal savcıya bildirilir ve savcının emri doğrultusunda işlem yapılır (CMK md. 90/5). Savcının emri, sonrasında yazılıya dönüştürülmek üzere, sözlü olarak verilebilmesi mümkündür (YGİY md. 6/8). Yakalama sonrasında savcının emri üzerine durum yakalananın yakınlarına bildirilir³² (CMK md. 95/1). Yakalanan yabancı ise durum yakalananın vatandaşı olduğu devlet büyük elçiliğine ya da konsolosluluğuna bildirilir (CMK md. 95/2). Şikâyete bağlı suçlar bakımından şikâyetten önce bir yakalama gerçekleştirilmişse durum şikâyet hakkına sahip olan kişi/kişilere bildirilir (CMK md. 96)³³. Diğer taraftan;

“Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu tutanağa yakalananın, hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği, haklarının tam olarak anlatıldığı açıkça yazılır, bu **tutanağın bir sureti yakalanan kişiye verilir. Bu kişiye ayrıca haklarının yazılı olarak bildirildiğini ve kendisi tarafından da bu hususun anlaşıldığını belirten...** Yönetmeliğe ekli «**Yakalama ve Gözaltına Alma Tutanağı Şüpheli ve Sanık Hakları Formu**” (EK-A) tanzim edilerek imzalı bir örneği verilir.” (YGİY md. 6/7).

2. Özel Durumlar

Yakalama tedbiri konusunda mevzuatta bir takım kişilere yönelik bazı ayrıık durumlar öngörölmüştür. Bunlar; çocuklar, *diplomasi dokunulmazlığından yararlananlar* ve *yasama dokunulmazlığından yararlananlar* olmak üzere üç başlık altında ele alınabilmektedir.

a. Çocuklar

Çocuklar, yakalama koruma tedbiri açısından ayrı bir usule tabi tutulmaktadırlar. Söz konusu durum Türk Ceza Kanunu (TCK) ve CMK dışından amacı “...korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence

31 ÖZBEK ve diğerleri, 2014, s. 291; ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 326.

32 Yakınlarına bildirmenin mahiyeti YGİY md. 8’ de şu şekilde düzenlenmiştir. “Yakalanan kişinin;

a) Kendisi ile birlikte bir kişi varsa bu kişi vasıtasıyla,

b) Suçun işlendiği veya yakalandığı yerde ikâmet ediyorsa ve haber vereceği yakınının telefon numarasını biliyorsa ya da kolluk vasıtasıyla sair suretle tespit edilebiliyorsa, telefon ile,

c) Haber vereceği yakınının telefon numarasını bilmiyorsa ilgili yer kolluğu vasıtasıyla,

d) Konutu suç yeri dışında ise telefonla veya kişinin adresinin bulunduğu yerle ilişki kurulmak suretiyle, yakalandığı, gözaltına alındığı veya gözaltı süresinin uzatıldığı Cumhuriyet savcısının emriyle gecikmeksizin bir yakınına veya belirlediği bir kişiye haber verilir...”.

33 CMK md. 96 birden fazla şikâyet hakkına sahip olan kişinin bulunması halinde, bu kimselerden en azından birine bildirim öngörmektedir. Kanaatimizce şikâyet hakkına sahip olan tüm kişilerin yakalama durumunu öğrenme hakkı mevcuttur. Mağdurlar açısından son derece önemli olan bu düzenlemenin adres ve kimlikleri tespit edilebilen tüm mağdurlar şeklinde değiştirilmesi yönündeki görüşe katılmaktayız. Bkz. ÜNVER/HAKERİ, 2010, s. 330.

altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemek...” olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) kapsamında düzenlenmektedir. Böylelikle yasa koyucu, çocukların ceza muhakemesi sürecinde ayrıca korunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Suçta konu fiili işlediği zaman on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar ile on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler yalnızca kimlik ve kendi işledikleri suçun tespiti maksadıyla yakalanabilir ve işlemden sonra derhal serbest bırakılır (YGİY md. 19/a-2). Bunlar suç nedeniyle yakalanamaz ve suç tespitinde kullanılamazlar (YGİY md. 19/a-1). Diğer taraftan on iki yaşını doldurmuş olmakla birlikte on sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların suç nedeniyle yakalanmaları mümkündür (YGİY md. 19/b). Ancak yakalama hariç diğer tüm işlemler bizzat savcılık tarafından müdafî nezaretinde gerçekleştirilir (YGİY md. 19/b ve ÇKK md. 15). Çocuk yakalandığında durum veli ya da vasiye bildirilir (YGİY md. 19/b-1). Yakalanan çocuğa talep olmasa dahi (zorunlu) müdafî atanır ve ifade müdafî eşliğinde alınabilir (YGİY md. 19/b-2, 3). Çocuk aleyhine bir durum oluşturmamak kaydıyla ifade alınırken veli ya da vasiinin bulunabilmesi mümkündür (YGİY md. 19/b-4). Yetişkinlerden ayrı yerde tutulur ve yetişkinlerin bulunduğu bir olay mevcut ise çocuğun soruşturma ve kovuşturması ayrı yürütülür (YGİY md. 19/b-5, 6 ve ÇKK md. 16, 17). Çocuğun kimlik ve eylemleri gizli tutulur (YGİY md. 19/b-7). Mağdurun çocuk olması halinde şikâyet şartı aranmaz (YGİY md. 19/b-8). İşlemler mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli memurlarca gerçekleştirilir (YGİY md. 19/b-9). Çocukların yakalanması halinde kelepçe kullanımı yasaklanmıştır (YGİY md. 19/b-10 ve ÇKK md. 18). Ancak gerekliyse çocuğun kaçmasının önlenmesi, kendisinin ya da başkalarının vücut bütünlüğünün korunması amacıyla kolluk tarafından gerekli tedbirler alınır (YGİY md. 19/b-10)³⁴.

b. Diploması Dokunulmazlığından Yararlananlar

1961 tarihli Viyana Sözleşmesi md. 29 uyarınca: *“Diplomatik ajanın şahsi dokunulmazlığı vardır. Hiçbir şekilde tutuklanamaz veya gözaltına alınamaz. Kabul eden Devlet diplomatik ajana gereken saygıyı gösterecek ve şahsına, özgürlüğüne ve onuruna yönelik herhangi bir saldırıyı önlemek için uygun tüm önlemleri alacaktır.”*³⁵. Bakanlar Kurulunun 12.09.1931 tarihli kararname kapsamında bağıışıklıktan yararlanabilecek olanlar belirtilmektedir.

“Buna göre, büyükelçi, elçiler, maslahatgüzar, elçilik müsteşarı, elçilik kâtipleri, elçilik ataşeleri, askerî ataşeleri ve bunların yardımcıları birinci sınıfı oluşturmaktadırlar. Bu sınıf mensuplarının eşleri ve beraber oturan çocukları ve diğer aile efradı ise, ikinci sınıfı oluşturmakta ve bunlar da diplomatik ayrıcalık ve bağıışıklıktan tam olarak yararlanmaktadırlar. Üçüncü sınıf personel ise, elçiliğin idarî ve teknik personelinden oluşmaktadır. Bunlar; elçilik doktoru, elçilik hukuk müşavirleri, kançılara memurları olup, mensup oldukları “Gönderen Devlet” uyuğundan memur

34 ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, ss. 292-293; ÜNVER/HAKERİ, **2010**, s. 331; ŞAHİN, **2003**, ss. 163-167.

35 Ayrıca bkz. ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, s.293.

sıfatıyla bu göreve atanmaları, tek ve asıl görevlerinin de sefaret hizmeti olması gerekmektedir. Bu memurların eşleri, birlikte oturdukları çocukları ve diğer aile mensupları ise dördüncü sınıfı oluşturmaktadır. Diğer elçilik mensupları ve kabul eden Devlet (Türkiye) vatandaşı olup, elçiliklerde kavas, bahçıvan, ahçı, garson, şoför gibi çalışanlar diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan istifade edememektedirler.”³⁶.

Diplomatik bağışıklıkların kötüye kullanılabilmesi mümkündür. Bu nedenle söz konusu bağışıklıklar, amaçlarından uzaklaştırılarak, bağışıklık sahibinin hukukun üzerine çıkarılması neticesine varmamalıdır. Bu maksatla, bahsi geçen bağışıklıkların kötüye kullanılmasına yol açan uluslararası düzenlemelerde gereken değişikliklere gidilmesi, başta hukukun işlevselliği bakımından önerilebilmektedir³⁷.

c. Yasama Dokunulmazlığından Yararlananlar

Anayasa md. 83/2'ye göre “Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz”. Söz konusu bağışıklığın istisnası aynı hükmün devamında şu şekilde düzenlenmektedir: “Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmalarına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.”. Söz konusu bağışıklık yasama dokunulmazlığı olarak anılmaktadır. Yasama dokunulmazlığının amacı, milletvekillerinin görevleri esnasında keyfi ya da asılsız cezai işlemlerden korunması suretiyle etkin bir biçimde görev icra edebilmelerinin sağlanmasıdır³⁸.

“Ağır cezayı gerektiren suç” nitelemesi, ağır ceza mahkemesinin görevini işaret etmektedir. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun md. 12'ye göre ağır ceza mahkemesinin görevi şu şekilde düzenlenmektedir.

“Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş,

36 Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, 01.03.2008 tarih ve 72/1 numaralı Genelge, md. 11, (www.adalet.gov.tr), (E.T. 20.11.2014).

37 GÖZLÜGÖL, Said Vakkas. “Diplomatik Dokunulmazlıkların ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Y. 2013, C. 19, S. 1, (ss. 99-127), s. 124.

38 Yasama dokunulmazlığı konusunda bkz. TEZİÇ, Erdoğan. **Anayasa Hukuku**, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009, ss. 396-404; ÖZBUDUN, Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, ss. 279-283; GÖREN, Zafer. **Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, ss. 223-226; GÖZLER, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku**, 16. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2014, ss. 204-210; ERDOĞAN, Mustafa. **Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2011, ss. 268-269.

Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri saklıdır.”

Anayasa'nın 14. maddesi ise temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmamasını düzenlemektedir³⁹. Söz konusu düzenleme ile işaret edilen eylemlerin, TCK' da düzenlenen hangi suçları kapsamına aldığı konusunun *belirsiz* oluşu öğretilmektedir⁴⁰.

Teziç'e göre ise söz konusu düzenleme ile *devletin bütünlüğüne yönelik eylemler* anlaşılmalıdır⁴¹. İfade bu şekilde anlaşılrsa dahi hangi suç tiplerinin devletin bütünlüğüne yönelik eylemlerden sayılacağı konusu tartışmalı niteliğini sürdürmektedir. Devlete yönelik suçlar kapsamında, TCK'nın dördüncü kısmının üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci bölümünde düzenlenen çok sayıda suç tipi mevcuttur. Bu suçlar özellikle karşılık cezalar bakımından farklılık arz etmektedir. Örnek vermek gerekirse, *Cumhurbaşkanına hakaret* suçuna karşılık bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası (TCK md. 299); *devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak* suçuna karşılık olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörülmektedir (TCK md. 302). Her iki suç tipi de devlete karşı fiiller olsa da karşılık cezalar bakımından son derece farklıdırlar. Dolayısıyla söz konusu suçların Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında ele alınıp alınamayacağı konusu kişiye göre farklı değerlendirilebilecektir.

Özbudun'a göre ağır ceza gerektiren suçüstü halinde, *isnadın ciddiyeti konusunda kuvvetli bir karinenin varlığı* kabul edilirken; Anayasa'nın 14. maddesi bakımından ise aynı durum söz konusu değildir. Bu nedenle de anılan düzenleme, dokunulmazlık müessesesi ile bağdaşmamaktadır. Diğer bir ifadeyle yazar, ağır ceza gerektiren suçüstü hali istisnasını uygun bulmaktayken; Anayasa'nın 14. maddesi istisnasını ise isnadın ciddiyetini gösteren bir karine olmamasından dolayı dokunulmazlık ile bağdaştırılamamaktadır. Zira suçun ağırlığı, isnadın da ciddi olduğuna dair bir karine sayılamayacaktır⁴².

Kanaatimizce Özbudun tarafından ileri sürülen düşünce dokunulmazlık kurumunun

39 Anayasa md. 14: “Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.”.

40 ERDOĞAN, 2011, s. 269.

41 TEZİÇ, 2009, s. 400.

42 ÖZBUDUN, 2002, ss. 279-280.

varlık amacı çerçevesinde son derece yerinde bir değerlendirmedir. Gerçekten de dokunulmazlığın milletvekillerine yönelik asılsız suçlamalara karşı bir koruma oluşturduğundan bahisle, istisnanın ancak suçüstü hali gibi fiilin işlendiği konusunda tartışmasız bir olgunun varlığına bağlanması gayet makuldür⁴³. Aksi yönde bir yaklaşım, başta dokunulmazlık zırhının kolayca delinebilmesi gibi bir sonuca neden olabilecektir ki bu durum, dokunulmazlık kurumunun işlevsiz kalması anlamına gelmektedir. Bu nedenlerle, Anayasa md. 83/2 kapsamında düzenlenen Anayasa'nın 14. maddesi istisnasının kaldırılması dokunulmazlık kurumunun işlevselliği bakımından yerinde bir değişiklik olacaktır. Kaldı ki ağır cezayı gerektiren suçüstü hali istisnası tek başına, devlete karşı olan suçlar bakımından da *etkin, belirgin ve yeterli* bir istisna niteliği taşımaktadır.

Diğer taraftan söz konusu dokunulmazlık *nisbî ve geçicidir*. Nisbî niteliği, dokunulmazlığın TBMM tarafından kaldırılabilmesi anlamına gelir⁴⁴. Geçici oluşu ise dokunulmazlığın milletvekilliği/bakanlık süresince bir koruma sağlamasıdır⁴⁵. Bu nitelikler ise dokunulmazlık kurumunun sahibi tarafından suiistimal edilmesinin önündeki güvenceler olarak kabul edilebilir.

3. Yakalama Sonrası Gerçekleştirilen İşlemler

a. Serbest Bırakma, Gözaltı ve Gözaltı Süresinin Uzatılması Kararı

Yakalama sonrasında derhal savcılığa gönderilen kişi hakkında serbest bırakma kararı verilebilir. Şayet serbest bırakma kararı verilmez ise savcılık soruşturmanın tamamlanabilmesi amacıyla kanuni şartların mevcut olması halinde gözaltı kararı verebilir (CMK md. 91/1). Gözaltı kararı verilebilmesi kanun koyucu tarafından iki şarta bağlanmıştır: 1) gözaltı kararı soruşturma bakımından zorunlu olmalıdır, 2) kişinin suçu işlediği yönünde *somut delillerin varlığı* gerekmektedir (CMK md. 91/2).

Serbest bırakma ya da gözaltı kararı savcı tarafından verilir. Kararların savcı tarafından *sözlü olarak* verilebilmesi mümkündür. Diğer taraftan savcı tarafından serbest bırakma kararı verilmemesi hali, gözaltı kararı verilmesi anlamına gelmektedir⁴⁶.

Kural olarak gözaltı süresi yakalama anından itibaren yirmi dört saati geçemez. Bu süreye kişinin en yakın hâkim önüne gönderilmesi (yol) süresi dâhil değildir. Yol süresi ise azami on iki saattir (CMK md.91/1 ve YGİY md. 13/2). Diğer taraftan toplu işlenen suçlarda; başta şüpheli sayısının çokluğundan kaynaklanan delil toplama süresinin uzaması durumu, gözaltı süresinin her defasında bir günü geçmemek üzere üç gün süreyle uzatılabilmesine imkân tanımaktadır. Ancak bu halde savcının uzatma kararını yazılı olarak vermesi gerekmektedir (CMK md. 91/3 ve YGİY md. 14/1). Sürelerin bitmesiyle birlikte gözaltı durumu da ortadan kalkmaktadır. Bu noktada artık kişi hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz (YGİY md. 14/1). Kişi aleyhine yeni ve yeterli bir takım

43 Kaldı ki birçok anayasada dokunulmazlığın istisnası olarak *ağır cezalı meşhut suçlar* olarak belirlenmektedir. Çünkü bu durumda cezai işlemin asılsızlığı ya da siyasi nitelikli olduğu konusunda herhangi bir sav ileri sürülememektedir. TEZİÇ, **2009**, s. 399.

44 Dokunulmazlığın kaldırılması usulü TBMM İçtüzüğü md. 131-134 arasında düzenlenmektedir.

45 TEZİÇ, **2009**, ss. 396-402; ÖZBUDUN, **2002**, ss. 279-280; GÖREN, **2011**, ss. 225; GÖZLER, **2014**, s. 209.

46 ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, s. 296.

deliller olmaksızın kişinin aynı nedenle gözaltına alınabilmesi de mümkün değildir (CMK md. 91/5 ve YGİY md. 18). Sürelerin dolmasına rağmen kişinin salınmaması durumunda kişinin derhal sulh ceza hâkiminin önüne çıkarılması gerekir. Sulh ceza hâkimi kişinin serbest bırakılmasına, tutuklanmasına ya da adli kontrole tabi tutulmasına karar verebilecektir (CMK md. 91/6 ve YGİY md. 16).

b. Kararlara Karşı İtiraz Usulü ve Tazminat Talebi

Yakalamaya, gözaltı ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin savcılık kararlarına karşı itiraz, *sulh ceza hâkimine* yapılabilir. İtiraz; *yakalanan kişi, müdafii, kanuni temsilcisi, eşi* ya da *birinci* ve ya *ikinci derecede kan hısımları* tarafından öne sürülebilmektedir (CMK md. 91/1 ve YGİY md. 15). Sulh ceza hâkimi itirazı en geç yirmi dört saat içerisinde sonuçlandırmalıdır. Hâkim inceleme neticesinde itirazı haklı bulmazsa itirazın reddine ve kişinin savcılık huzurunda hazır bulunmasına karar verir (CMK md. 91/4). İtirazın kabulü halinde ise yakalanan derhal serbest bırakılır (YGİY md. 17/5). Bu durumda kişi aleyhine yeni ve yeterli deliller bulunmadıkça kişiye aynı nedenle savcı tarafından yakalama yapılabilmesi mümkün değildir (CMK md. 91/5 ve YGİY md. 18). Kişinin ıslah ya da tedavi altına alınması gereken kişilerden olması durumunda ise kişi derhal ilgili kuruma teslim edilir (YGİY md. 17/2)⁴⁷.

Herkes tarafından yapılan yakalamalar hariç olmak üzere, kanuna aykırı yakalama ve kanuni gözaltı süresi içerisinde hâkim önüne çıkarılmama hallerinde devletin *tazminat sorumluluğu* doğmaktadır⁴⁸. Tazminat haksızlığa uğrayan kişinin uğradığı *maddi ve manevi zararları* kapsamaktadır (CMK md 141). "*Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir.*" (CMK md. 142). Tazminat talebi ağır ceza mahkemesine yapılır (CMK md. 142/2). "*Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hâkimler ve Cumhuriyet savcılarında bir yıl içinde rücu eder.*" (CMK md. 141/4). Haksız gözaltı, iftiradan ya da yalan tanıklıktan ileri gelmişse devlet, tazminat miktarının ifası amacıyla, iftira atana rücu eder (CMK md. 143/3).

Anayasa md. 148/3 kapsamında öngörülen *bireysel başvuru* usulüne göre "*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.*". Bu kapsamda haksız yakalama ve gözaltı işlemlerinin bireysel başvuruya konu edilebilmesi de mümkündür⁴⁹.

6332 sayılı Kanun ile kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK), kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğine sahip bir kurum olarak, insan haklarının

47 ÖZBEK ve diğerleri, **2014**, ss. 299-300.

48 ÜNVER/HAKERİ, **2010**, s. 473.

49 Bireysel başvuru hakkının kullanılması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. GÜVEYİ, Nazmiye. **Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşamaları**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, ss. 53-147.

korunması amacıyla polis hakkındaki işkence ve kötü muamele konusunda şikâyetleri değerlendirmektedir. 6332 sayılı Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu md. 4 uyarınca Kurumun görevleri şunlardır:

“(1) Kurum, insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine ve ihlallerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak; işkence ve kötü muamele ile mücadele etmek; şikâyet ve başvuruları incelemek ve bunların sonuçlarını takip etmek; sorunların çözüme kavuşturulması doğrultusunda girişimlerde bulunmak; bu amaçla eğitim faaliyetlerini yürütmek; insan hakları alanındaki gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek amacıyla araştırma ve incelemeler yapmakla görevli ve yetkilidir.

(2) Kurum, bu Kanun ve diğer mevzuatla Kuruma verilen inceleme, araştırma, ziyaret ve başvuruları inceleme görevi esnasında bir suçun işlendiğini öğrenmesi hâlinde, genel hükümlere göre işlem yapılabilmesi için gerekli gördüğünde ihbar veya şikâyette bulunabilir.”

Dolayısıyla TİHK insan hakları ihlali konusunda inceleme yapma ve inceleme neticesinde suç işlendiği konusunda kanaat oluşması halinde ise durumu ilgili makama bildirmekle yetkilendirmiştir. Bu itibarla polis tarafından gerçekleştirilen haksız yakalama ve sair hukuka aykırı işlemlere karşı TİHK'na başvurabilmek de mümkündür.

II. İngiliz Hukuku'nda Yakalama

A. Genel Olarak İngiliz Hukuk Sistemi

1. Teamül ve Nasfet (Hakkaniyet)

İngiliz Hukuk Sistemi⁵⁰, Kara Avrupası Hukuk Sistemi'nden farklı olarak *common law* olarak adlandırılan ve ağırlıklı olarak mahkeme içtihatlarına dayanan bir hukuk geleneği olarak tanımlanabilir. *Common law* kelimesi Türkçe'de; teamül ya da içtihat hukuku, örf ve adet hukuku, müşterek hukuk veya Anglo-Sakson Hukuku şeklinde karşılık bulabilmektedir. Diğer bir anlamıyla (geniş anlamıyla) *common law*; Parlamento tarafından gerçekleştirilen yasamanın dışında yer alan ve *nasfet hukuku* (*the law of equity*) da dâhil olmak üzere mahkemeler tarafından oluşturulan hukuk anlamına gelmektedir. *Nasfet* (*equity*) her ne kadar geniş anlamda *teamül hukuku* (*common law*) ile aynı niteliğe sahip olsa da aslında ortaya çıkış ve gelişim süreci bakımından iki hukuk türü farklıdır. Öncelikle *nasfet*, teamül hukukunun katılığına karşılık olarak geliştirilmiştir. Kanun yollarındaki adletsizliğe karşı, Kralın vicdan/adaletinin koruyucusu olup Kral adına karar veren nasfet yoluna (Court of Chancery/yüksek mahkemeye) başvurmak mümkündür. Teamül hukuku ile nasfet (hakkaniyet) olmak üzere iki farklı usulün varlığı sistemin karmaşık ve yavaş işlemesine neden olmaktadır. Öyle ki her iki sistemin ayrı mahkemeleri mevcuttu. Neticede 1873-75 reformlarıyla eski teamül hukuku mahkemeleri (*common law courts*) ile Nasfet

50 *Birleşik Krallık Hukuk Sistemi* içerisinde; İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda Hukuk sistemleri yer almaktadır. Çalışma kapsamında bahsi geçen İngiliz Hukuk Sistemi, İngiltere ve Galler için geçerli olan sistemi ifade etmektedir.

Mahkemesi (Court of Chancery) yerine hem hukuk hem de hakkaniyeti birlikte ele alabilen High Court (Yüksek Mahkeme) kurulmuştur. Böylelikle sistemde birlik sağlanabilmiştir⁵¹.

2. Mahkemeler

Mevcut durumda İngiltere'deki mahkemeleri, *alt derece mahkemeleri (inferior courts)* ve *yüksek mahkemeler (superior courts)* olmak üzere ikili bir sınıflandırma çerçevesinde ele almak mümkündür. Buna göre alt derece mahkemeleri ile yüksek mahkemeler arasındaki en belirgin farklılık; mahkeme kararına uymama durumunda mahkemenin sahip olduğu yetki ile ilk derece mahkemelerinin bir yüksek mahkemenin denetimine tabi olması hususları olarak gösterilebilir. Söz konusu sistemde mevcut alt derece mahkemeleri, *Magistrates' Courts* ve *County Courts*; yüksek mahkemeler ise *Supreme Court*, *Court of Appeal*, *High Court*, *Crown Court*, *Privy Council* ve *Employment Appeal Tribunal* adı altında faaliyet göstermektedir⁵².

İngiliz mahkeme sisteminin yapısı bin yıldan uzun bir süreçte oluşması nedeniyle son derece karmaşıktır. Farklı türden davalar çeşitli mahkemelerde görülebilmektedir. Örneğin kural olarak her ceza davası *Magistrates' Court*'ta görülmesine rağmen bazı dosyalar taşıdığı önem nedeniyle *Crown Court*'ta görülebilmektedir. Hukuk davaları ise bazen *Magistrates' Court*'ta bazense *County Court*'ta görülebilmektedir⁵³. Bu itibarla İngiliz sisteminde mahkemeleri, *ceza davaları-hukuk davaları* ayrımı çerçevesinde ele almamak gerekir.

2005 tarihli Anayasal Reform Kanunu doğrultusunda 1 Ekim 2009 tarihi itibarıyla *Appellate Committee of House of Lords* yerine *Supreme Court of the United Kingdom (Birleşik Krallığın Yüksek Mahkemesi)* getirilmiştir. Böylelikle temyiz mercii açıkça parlamento ve hükümetten ayrılmıştır. Mahkeme, Birleşik Krallık'ta yer alan İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda açısından hem hukuk hem ceza davalarına; İskoçya açısından ise yalnızca hukuk davalarına bakmaktadır⁵⁴.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin parlamentoda kabul edilmesine kadar Birleşik Krallık'ta kişilerin sözleşme korumasını ulusal mahkemelerde ileri sürebilmeleri mümkün olmadığı için ihlal mağduru kişiler doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne başvuruda bulunmaktaydılar. Parlamentoda 1998 yılında kabul edilen yasanın 2 Ekim 2000 tarihi itibarıyla yürürlük kazanması ile birlikte kişiler, Birleşik Krallık sınırlarında AİHS ile korunan hak ve özgürlüklere yönelik taleplerini, ulusal mahkemelerde (Birleşik Krallık Mahkemeleri'nde) öne sürebilme imkânına kavuşmuştur. İkincilik *ilkesi gereği* kişilerin AİHM'ne gitmelerinden önce iç hukuk yollarını tüketmeleri gerekmektedir.

51 WILSON, Steve/ MITCHELL, Rebecca/ STOREY, Tony/ WORTLEY, Natalie. **English Legal System**, 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2011, ss. 6-8.

52 WILSON ve diğerleri, 2011, s. 16; Ayrıca bkz. BARNETT, Hilaire. **Britain Unwrapped Government and Constitution Explained**, Penguin Books, London, 2002, ss. 416-422.

53 **Courts and Tribunals Judiciary**, "Structure of the Court System", (<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-justice-system/court-structure/>), (25.11.2014).

54 The Supreme Court, **The Supreme Court**, (<https://www.supremecourt.uk/about/the-supreme-court.html>), (26.11.2014).

Diğer taraftan yürürlükte olan tüm mevzuatın AİHS ile uyumlu olup olmadığı yönünde yorumda bulunmak, Birleşik Krallık'ta mevcut tüm mahkemelerin ortak görevi olarak kabul edilmektedir. Mahkemenin gerçekleştireceği yorum neticesinde mevzuat hükmünün AİHS ile bağdaşmadığı kanaati oluşursa mahkeme, *uyumsuzluk bildirisi* (*declaration of incompatibility*) yayınlar. Söz konusu *uyumsuzluk bildirisi* parlamentoya yasal bir yükümlülük getirmez ya da uyumsuz bulunan düzenlemenin iptaline sebep olmaz. Bununla birlikte bildiri, yasamaya gerekli değişikliğin yapılması yönünde açık bir mesaj niteliği taşır. AİHS'nin etkisi AİHM içtihatlarının da Birleşik Krallık mahkemelerince gözetilmesi sonucuna neden olmaktadır⁵⁵. Bu nedenle de Birleşik Krallık'ta bulunan hiçbir ulusal mahkeme "...güçlü bir gerekçe olmaksızın Strazburg içtihatlarının etkisini hafifletemez ya da zayıflatamaz."⁵⁶.

3. Kaynaklar

İngiliz Hukuk Sistemi, *parlamento* ve *mahkemeler* olmak üzere iki temel kaynaktan oluşmaktadır. Parlamento açısından, *Avam Kamarası* ve *Lordlar Kamarası* tarafından kabul edilen tasarı, Kraliyet onayını aldığı anda kanunlaşmaktadır. Mahkemelerin yasayı yorumlama ya da teamül oluşturdukları kararları da yine hukuk kaynağı olarak kabul edilmektedir. Başta teamül hukuku en önemli hukuk kaynağı olarak kabul edilirken, yasa koyucu olarak Parlamento'nun nüfuzunu arttırması neticesinde, yasama temel hukuk kaynağı niteliğine bürünmüştür⁵⁷.

Diğer taraftan İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne katılmasından bu yana Avrupa Birliği Hukuku da İngiliz Hukuk Sistemi'nin bir kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda İngiliz Hukuku ile Avrupa Birliği Hukuku büyük ölçüde örtüşmektedir. Öyle ki İngiliz Hukuku, Avrupa Birliği Hukuku'nun yeniden ifade edilmiş şekli olarak tanımlanabilmektedir⁵⁸.

B. Polis Gücü ve Yakalama

1. Polis Gücü

İngiliz Hukuku'nda *polis gücü*, Anayasa Hukuku'nun bir konusu olarak kabul edilmekte ve çoğu Anayasa Hukuku kitabında ayrıca ele alınmaktadır⁵⁹. Polis gücü konusundaki

55 The Supreme Court, **The Supreme Court and European Court of Human Rights**, (<https://www.supremecourt.uk/about/the-supreme-court-and-europe.html>), (26.11.2014).

56 Lordlar Kamarası, 17 Haziran 2004 tarihli Ullah, R (on the Application of) v. Special Adjudicator Kararı içerisinde **Lord Bingham of Cornhill**, 20. Paragraf, (<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2004/26.html>), (26.11.2014).

57 WILSON ve diğerleri, 2011, s. 3

58 SLAPPER, Gary/ KELLY, David. **The English Legal System**, Ninth Edition, Routledge-Cavendish, Oxon, 2009, s. 67.

59 Bkz. PARPORTH, Neil. **Constitutional & Administrative Law**, 7th Edition, Oxford University Press, Hampshire, 2012, ss. 448-483; BRADLEY, A. W./ EWING, K. D. **Constitutional & Administrative Law**, 15th Edition, Pearson Education Limited, Malaysia, 2011, ss. 447-475; BARNETT, Hilaire. **Constitutional & Administrative Law**, Fourth Edition, Cavendish Publishing, London, 2002, ss. 716-747; LOVELAND, Ian. **Constitutional, Administrative Law and Human Rights: A Critical Introduction**, Sixth Edition, Oxford University Press, Croydon, 2012, ss. 709-743; ALDER, John. **General Principles of Constitutional and**

temel düzenlemelerden biri olarak kabul edilen 1984 tarihli *Police and Criminal Evidence Act (Polis ve Kriminal Delil Yasası) (PACE)* polise geniş yetki tanımaktadır. Söz konusu yetki, neticede polis memurunun takdir kullanımını da zorunlu kılmaktadır. Davranış biçiminin şartlara uygun olmadığı kanaatine vardığında kişiyi durdurma, arama ya da yakalama yapabilmesi polise tanınan geniş takdir yetkisine örnek olarak gösterilebilmektedir. Bununla birlikte söz konusu geniş yetki, başta yargısal denetime tabi olmasından dolayı tümüyle sınırsız değildir. Polis yetkisini aştığı takdirde mahkemeler duruma müdahale edecektir⁶⁰.

1996 tarihli *Police Act (Polis Yasası)* kapsamında Galler ve İngiltere üç farklı polis bölgesine bölünmektedir. Bunlar: *The Metropolitan Police (Büyükşehir Polisi)* bölgesi, *The City of London Police (Londra Polisi)* ve *Yasaya ekli 1 numaralı çizelgede* belirtilen polis bölgeleridir⁶¹. *The Metropolitan Police (Büyükşehir Polisi)*; 1829 yılında, ilk modern İngiliz gücü olarak, doğrudan İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir yapı olarak kurulmuştur. Mevcut mevzuat kapsamında *Büyükşehir Polisi*, İçişleri Bakanlığı'na değil, *The Metropolitan Police Authority (Büyükşehir Polis Otoritesi)*'ne bağlı bulunmaktadır. *Büyükşehir Polis Şefi*, *Büyükşehir Polis Otoritesi* ve *Londra Valisi'nin görüşünü alan İçişleri Bakanlığı'nın* teklifi ile *Taç* tarafından atanmaktadır. *Londra Polisi* ayrı bir güçtür. *Londra Polis Şefi ve Komiseri*, *The Court of Common Council (Şehir Meclisi Divanı)* tarafından, İçişlerinin onayı ile atanmaktadır. *Londra dışında* ise 1 numaralı çizelgede 41 polis bölgesi mevcuttur⁶².

2. Yakalama ve Türleri

Yakalama, polise münhasır bir yetki olmasa dahi yakalamaların büyük çoğunluğu polis tarafından gerçekleştirilmektedir. Yakalamanın önemi, yakalama ile birlikte yakalanan kişinin özgürlüğünü kaybetmiş olmasıdır ki şayet yakalama meşru ise devamında meşru bir tutma (gözaltı) haline dönüşecektir. İngiliz Hukuku'nda yakalama, Türk Hukuku'nda olduğu gibi *müzekkereli yakalama (arrest with a warrant)* ve *müzekkeresiz yakalama (arrest without a warrant)* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁶³.

*Müzekkere*⁶⁴, yeminle kanıtlanmış yazılı bir başvuru (açıklama) sonrasında hâkim (magistrate) tarafından verilmektedir. Müzekkerenin polis memuru tarafından; İngiltere, Galler ve son olarak 1994 tarihli *Criminal Justice and Public Order Act*⁶⁵ ile *İskoçya'* da yerine getirilebilmesi mümkündür. Müzekkere polisin yanında olmasa dahi suçlanan kişi

---

Administrative Law, Fourth Edition, Palgrave Macmillan, Ebbw Vale, 2002, ss. 344-358.

60 PARP WORTH, 2012, s. 448.

61 1996 tarihli *Police Act* ve *Schedule 1* (1 numaralı çizelge) için bkz. *Legislation, Police Act 1996*, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/16/introduction>), (27.11.2014).

62 BRADLEY/EWING, 2011, s. 447.

63 BRADLEY/EWING, 2011, s. 451.

64 Müzekkereli yakalama konusunda *Magistrates' Court Act 1980 (MCA)* önemli bir yere sahiptir. Yasa için bkz. *Legislation, Magistrates' Court Act 1980*, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/43>), (27.11.2014).

65 *Legislation, Criminal Justice and Public Order Act 1994*, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents>), (27.11.2014).

polis tarafından yakalanabilmektedir. Ancak böyle bir durumda, yakalamanın akabinde mümkün olan en kısa sürede müzekkerenin yakalanana gösterilmesi gerekmektedir⁶⁶. Diğer taraftan müzekkereyi düzenleyen hâkim yetkisiz dahi olsa, müzekkerenin geçerli olduğu konusunda kanaat oluşturup yakalamayı gerçekleştiren *iyiniyetli* polis memuru, *Constables' Protection Act 1750*⁶⁷ uyarınca, yakalamadan kaynaklı sorumluluktan kurtulmaktadır. Polisin söz konusu korumadan faydalanabilmesi için *müzekkerede yakalanması istenen kişiye yönelik* gerçekleştirilmiş bir yakalama var olmalıdır⁶⁸. Aksi durumda, hukuka aykırı yakalamadan dolayı yakalamayı gerçekleştiren polisin sorumluluğu doğacaktır. Bununla birlikte yakalama müzekkeresi sayesinde polis, mülke girme ve arama yapma hakkına kavuşur. Şayet yakalama için gerekliyse polis, *makul ölçüde* güç kullanabilmektedir⁶⁹.

Müzekkeresiz yakalama, *Serious Organised Crime and Police Act 2005*⁷⁰ ile yeniden düzenlenmiştir. Buna göre yeni düzenleme, *yakalamanın mümkün olduğu suçlar ile yakalamanın mümkün olmadığı suçlar* şeklindeki ayrımı ortadan kaldırmıştır. Mevcut düzenlemeye göre müzekkeresiz yakalama polis tarafından dört halde gerçekleştirilebilmektedir. Bahsi geçen haller şunlardır: **a)** suç işlemek üzere olan kişiye yönelik yakalama, **b)** suç işlemekte olan kişiye yönelik yakalama, **c)** suç işlemek üzere olduğuna dair *haklı gerekçe (reasonable grounds)* bulunan kişiye yönelik yakalama ve **d)** suç işlemekte olduğuna dair *haklı gerekçe (reasonable grounds)* bulunan kişiye yönelik yakalama⁷¹. Bir polis memuru yalnızca kendisinden daha kıdemli bir memur tarafından yakalama talimatı verilmesini haklı gerekçe olarak öne süremez. Diğer taraftan polis memuru; güvenilir ya da değil siviller tarafından verilen bilgilere ya da başka memurların bilgilenmelerine dayalı olarak haklı gerekçenin varlığını öne sürebilmektedir⁷².

Müzekkeresiz yakalama belirli şartlar dâhilinde polis dışındaki diğer kişilerin de yakalama yapabilmesine imkân tanımaktadır (PACE md. 24A). Buna göre takibi şikâyete bağlı olmayan bir suç işleniyorken ve kişinin suç işlediği konusunda haklı gerekçenin varlığı durumunda polis dışındaki üçüncü kişiler de müzekkeresiz yakalama gerçekleştirebilmektedir. Bunun yanında, takibi şikâyete bağlı olmayan bir suçun işlendiği yerde, suça konu eylemi gerçekleştiren kişinin ya da suçtan sorumlu olduğu konusunda haklı gerekçenin varlığı halinde şüpheli bir kişinin yakalanması da mümkündür. Herkes tarafından gerçekleştirilmesi mümkün olan bu tür bir yakalama konusunda benimsenen suç

66 Magistrates' Court Act 1980, Statement 125D/2.

67 Legislation, **Constables' Protection Act 1750**, (<http://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo2/24/44>), (27.11.2014).

68 BRADLEY/EWING, 2011, ss. 451-452.

69 Legislation, **Police and Criminal Evidence Act 1984**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>), (27.11.2014); Bradley/Ewing, s. 452.

70 Legislation, **Serious Organised Crime and Police Act 2005**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/contents>), (27.11.2014).

71 BRADLEY/EWING, 2011, s. 452.

72 Court of Appeal, 2009 tarihli, **Buckley & Ors v. Thames Valley Chief Officer Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/356.html>), (27.11.2014).

türü sınırlaması önemli olmakla birlikte, polis dışındaki üçüncü kişilerin, yakalamaya dayanak suçun şikâyete bağlı olup olmadığını sağlıklı bir şekilde değerlendirmelerini beklemek çok gerçekçi olmayacaktır. Diğer taraftan herkes tarafından gerçekleştirilebilen yakalama konusunda fazla kullanışlı olmayan başkaca sınırlamalar da yine PACE md. 24A kapsamında yer almaktadır. Buna göre polis dışındaki bir kişinin yakalama yapabilmesi için md. 24A-4⁷³ kapsamında sayılan nedenlerden biri/birkaçı dâhilinde yer alan haklı bir sebebe sahip olmalıdır. Tüm bu ayrıntılı düzenlemelerle sınırlandırılmış yetki kullanımı, uygulamada vatandaşlardan çok memurlara (polislere) tanınmış olan bir yetki olarak nitelendirilebilmektedir. PACE dışında *içtihat hukukunda* da müzekkeresiz yakalama yer almaktadır⁷⁴. Buna göre bir polis memuru *asayiş bozan* kişiyi yakalama yetkisine sahiptir. Acil bir durumla başa çıkma amacı doğrultusunda söz konusu yetki polis kadar normal vatandaşların da sahip olduğu bir yetkidir⁷⁵. *Regina v. Howell* kararı na göre asayiş bozan eyleme dayanan yakalama şu hallerde gerçekleştirilebilir: **a)** asayiş bozucu eylem gerçekleştiği sırada, **b)** yakalama gerçekleştirilmediği takdirde yakın bir zamanda asayiş bozucu eylemin gerçekleştirilmesine yönelik *makul bir inancın* bulunması durumunda, **c)** ya da asayiş bozucu eylemin gerçekleştirilmesiyle birlikte söz konusu eylemin sürdürülmesi/uzatılması konusundaki tehdide ilişkin *makul bir inancın* varlığı halinde. Bununla birlikte aynı içtihat kapsamında *asayiş bozma* da tanımlanmaktadır. Buna göre: bir kişiye ya da kişinin mülküne yönelen ya da yöneleceği yönünde tehdit oluşturan bir davranış ve ya bu gibi bir zararın oluşacağı yönünde kimseye korku salan bir davranış *asayiş bozma* olarak nitelendirilebilecektir⁷⁶. Söz konusu asayiş bozma durumu, özel mülkte de gerçekleşebilmektedir⁷⁷.

3. Yakalamada Usul

Usulüne uygun bir yakalamada öncelikle yakalamanın hukuken yetkili kimse tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Bununla birlikte söz konusu koşul tek başına yeterli değildir. Yakalamanın usule uygun olması için yakalama durumunun ve yakalama sebebinin yakalanana izah edilmesi gerekmektedir (PACE md. 28/1). Aksi halde yakalama hukuka aykırı olacaktır (PACE md. 28/3)⁷⁸. Yakalama memur eliyle gerçekleştirildiğinde yakala-

73 **PACE md. 24A/4:** "Kişinin engellenmesi için söz konusu sebepler- a) kişinin kendine ya da başkalarına fiziksel zarar verme ihtimalinin bulunması, b) kişinin fiziksel acı çekiyor olması, c) kişinin mala zarara ya da mal kaybına sebep olması, d) polis memurunun kişinin sorumluluğunu üzerine alana kadar kişinin kaçma ihtimalinin olması."

74 BRADLEY/EWING, 2011, s. 453.

75 Court of Appeal, 2002 tarihli, **Chief Constable of Humberside Police v. Mc Quade Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2001/1330.html>), (28.11.2014).

76 Court of Appeal, 1982 tarihli, **Regina v. Howell Kararı**, (http://www.hrcc.org/safrica/arrested_rights/Regina_Howell.htm), (28.11.2014).

77 Asayiş bozma eyleminden etkilenmesi muhtemel tüm insanlar özel mülk içerisindeyseler ve davranış dışarıda bulunan başkaca kimseyi kapsamıyorsa söz konusu davranış asayiş bozmanın özel mülkte gerçekleştiği kabul edilmektedir. Court of Appeal, 1990 tarihli, **Mc Connel v. Chief Constable of Greater Manchester Kararı**, (http://www.freebeagles.org/caselaw/CL_bp_McConnell_full.html), (28.11.2014).

78 Mümkün olmasına karşın polis bilgilendirme ödevine riayet etmediği takdirde; bilgilendirmenin mümkün

ma durumu ve sebebi her ne kadar açık olursa olsun izah yükümlülüğü yine de derhal yerine getirilmelidir (PACE md. 28/2, 4). Söz konusu bildirim yakalamanın gerçekleşmesinden sonra *mümkün olan en kısa süre içerisinde* gerçekleştirilmelidir (PACE md. 28/1, 3). Bildirimin yakalanana teknik bir dille değil yakalananın anlayacağı şekilde işin esasını aydınlatır biçimde yapılması gerekmektedir⁷⁹. Bildirim yükümlülüğü yakalanana, hakkında tutulan dosya içeriğindeki tüm ayrıntıların izahı anlamına da gelmez⁸⁰. Durdurma ve aramanın aksine, yakalama yapan polisin üniformasız dahi olsa kimliğini ispat etme yükümlülüğü bulunmamaktadır⁸¹.

4. Yakalama Sonrası Gerçekleştirilen İşlemler

Yakalanan kişinin kendisine ya da başkalarına yönelik tehlike oluşturduğuna dair *haklı gerekçe* var ise polis memuru yakalanan üzerinde arama yapabilir. Yakalamaya neden olan eylem takibi şikâyete bağlı olmayan bir suçla karşılık gelmekte ise polis yakalananın yakalama esnasında ya da yakalamadan evvel bulunduğu özel mülkte de *haklı gerekçe* mevcut ise arama yapabilir. Aramanın suça ilişkin delillere yönelik olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Kişinin üst araması yapılırken kamuya açık bir alanda tümüyle soyunması istenemez. Polis ancak kişiden kaban, ceket ve gözlük çıkarmasını isteyebilir. Diğer taraftan ağız içi aramasının yapılabilmesi de mümkündür. Arama neticesinde yakalananın fiziksel zarar maksadıyla faydalanabileceği konusunda haklı gerekçenin var olduğu eşyalara polis tarafından el konularak bu eşyalar muhafaza altına alınabilmektedir⁸².

Yakalama sonrasında yakalanan, mümkün olan en kısa süre zarfında polis merkezine götürülür (PACE md. 30/1A). Kişinin (yakalananın) soruşturma açısından başka bir yerde bulunması gerekiyorsa polis merkezine götürülmesi ertelenebilir (PACE md. 30/10, 10A). PACE md. 30A kapsamında ise yakalananın polis merkezine götürülmesinden evvel *kefaletle serbest bırakılması* konusu düzenlenmektedir. Bahsi geçen kefaletle salıverme durumu, *street bail (sokak kefaleti)* olarak da adlandırılmaktadır. Gözaltı işleminin gerçekleştirildiği polis merkezinde, *gözaltı memuru/yetkilisi (custody officer)* olarak görev yapan (asgari komiser yardımcısı rütbeli) bir polisin bulunması gerekmektedir. *Gözaltı memuru* gözaltı işlemlerinin mevzuata⁸³ uygun olarak gerçekleştirilmesinden

---

olduğu andan önce yapılmış olan işlemler hukuka aykırı değildir. Aynı şekilde polisin imkânı olmasına rağmen yakalama nedenini söylememesi de tüm işlemleri hukuka aykırı hale getirmez. BRADLEY/EWING, 2011, s. 455.

79 House of Lords, 1947 tarihli, **Christie v. Leachinsky Kararı**, (<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1947/2.html>), (29.11.2014).

80 Court of Appeal, 2004 tarihli, **Taylor v. Chief Constable of Thames Valley Police Kararı**, (<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=ew/cases/EWCA/Civ/2004/858.html&query=THAMES+and+VALLEY+and+TAYLOR&method=boolean>), (29.11.2014).

81 BRADLEY/EWING, 2011, s. 454.

82 Söz konusu hükümlerin tamamı, *Yakalama üzerine arama* başlıklı PACE md. 82 kapsamında düzenlenmektedir.

83 İlgili mevzuat olarak: PACE, the Home Office Code of Practice on the Detention, Treatment and Questioning of Persons by Police Officers sayılabilmektedir.

sorumludur⁸⁴.

5. Yakalananın Hakları

PACE md. 41 uyarınca polis yakalanan kişiyi yirmi dört saate kadar gözaltında tutabilmektedir. Takibi şikâyete bağlı olmayan suçlarda ise müfettiş/başkomiser rütbesine sahip olan polis memuru tarafından bu süre otuz altı saate kadar çıkarılabilmektedir. Söz konusu otuz altı saatlik süre polisin mahkemeye⁸⁵ başvurması üzerine mahkemeden alınacak bir karar ile toplamda doksan altı saate kadar uzatılabilmektedir.

Gözaltı işlemlerine ilişkin olan ayrıntılı düzenleme ise kısaca *Code C* olarak adlandırılan ve PACE'nin uygulamasını gösteren düzenlemedir. Buna göre gözaltı süresince gerçekleştirilen işlemler kayıt altına alınır ve gerektiğinde yakalanan kişi ya da müdafii tarafından bu kayıtlardan faydalanılabilir (*Code C* md. 2). Yakalanan kişi polis merkezine getirildiğinde gecikmeksizin *gözaltı memuru* huzuruna çıkarılır. Gözaltı memuru kişiye sahip olduğu; ücretsiz olarak avukattan ve hukuki danışmanlıktan faydalanma hakkı, yakalanmayı haber verme hakkı, ilgili mevzuatı inceleme hakkı, tercümandan faydalanma hakkı ve şayet yabancı ise elçilik ya da konsolosluğu ile iletişime geçme hakkına sahip olduğunu hatırlatır. Gözaltı memuru aynı zamanda yakalama ve gözaltı işleminin dayanağı konusunda yakalananı bilgilendirir (*Code C* 3.1). Yakalanan kişiye *yazılı olarak bildirilmesi gereken hususlar* ise *Code C* md. 3.2 kapsamında şu şekilde sayılmaktadır: kişinin sahip olduğu yasal hakları, hukuki destek konusundaki yasal düzenlemeler, gözaltı tutanaklarından kopya edinme hakkı, susma hakkı, savunmasında kullanabileceği her türlü bilgi ve belgeye erişim hakkı, azami gözaltı süresi hakkında bilgi, tıbbi destekten faydalanma hakkı, kovuşturmaya başlanmış ise duruşmadan önce delillere erişim hakkı (*Code C* 3.2/a).

Code C kapsamında bazı kişi gruplarına karşı uygulanacak olan özel *gözaltı usulü* ayrıca düzenlenmiştir. *Code C* md. 3/b kapsamında, özel duruma sahip olan kişi ve gruplar: **1)** İngilizce konuşamayan ve anlayamayan kişiler ile duyma ya da konuşma engelli kişiler, **2)** Yabancı ülke vatandaşları, **3)** Çocuklar, **4)** Zihinsel rahatsızlığı olanlar, **5)** Görme engelliler olarak gruplandırılabilir. Düzenlemeye göre, yakalanan kişi İngilizce konuşamıyorsa ya da anlayamıyorsa kendisine derhal bir tercüman atanır (md. 3.12). Kişi duyma veya konuşma engelli ise yine kendisine derhal bir tercüman atanır. Yabancı ülke vatandaşlarının normal kişilerin sahip oldukları haklarına ek olarak ayrıca konsolos ve büyükelçilik ile iletişime geçme hakları kendilerine ayrıca hatırlatılır ve söz konusu hak yakalananına verilecek olan yazılı bildirimde de yer almak zorundadır (md. 3.12A). Yakalananın çocuk olması durumunda ise yakalama derhal yakalanan çocuğa yasal olarak bakmakla yükümlü olan kişiye bildirilir (md. 3.13). Yakalanan kişinin zihinsel engelli olması halinde yakalama kendisine bakmakla yükümlü olan kişiye bildirilir (md. 3.15) ve

84 BRADLEY/EWING, 2011, ss. 455-456.

85 Bu kararı verecek olan magistrates' court adlı mahkeme iki ya da daha fazla hâkimden oluşan bir mahkemedir. Söz konusu mahkemede jüri yoktur. Bkz. GOV.UK. **Criminal Courts**, (<https://www.gov.uk/courts/magistrates-courts>), (30.11.2014).

kişiyi *Mental Health Act 1983* (136. paragraf)⁸⁶ kapsamında işlem yapılır. Bu bağlamda gerekirse polis bir uzmandan da yardım alabilir. Söz konusu müdahaleye yasal olarak kişiyi bakmakla yükümlü kimsenin karışması yasaktır (md. 3.16). Yakalama görme engelini sahip bir kişiye karşı gerçekleştirilmiş ise belge kontrolü ve imza konularında yasal temsilcisi, müdafii ya da yakınından yardım alınabilmesi mümkündür (md. 3.20). Bunların dışında parlamenterlerin, *yalnızca hukuk davaları kapsamındaki yakalamalara karşı* muafiyeti bulunmaktadır. Söz konusu dokunulmazlık *cezai nitelikteki yakalamaya* engel olmaz. Diğer taraftan parlamenterlerin *Mental Health Act 1983* kapsamında yakalanabilmeleri ve tutulabilmeleri de mümkündür⁸⁷.

6. Haksız Yakalamaya Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler

Haksız yakalamaya maruz kaldığını düşünen kişi, uğradığı zararın tazmini talebi ile haksız yakalamayı gerçekleştiren polis memurlarından sorumlu emniyet müdürüne karşı dava açabilir⁸⁸. Yasal bir yakalama sonrasında gözaltı sürecine ilişkin de polisin kişisel sorumluluğu doğabilmektedir. Polis, gözaltına aldığı kişiyi gözetmekle yükümlüdür. Bu kapsamda mahkeme kişinin gözaltındayken intihar etmesinden dolayı emniyet müdürünün ihmali nedeniyle sorumlu olduğuna karar vermektedir⁸⁹. Diğer taraftan yakalanan kişinin polisten kaçarken yaralanması halinde polisin gözetim yükümlülüğünden söz edilemez. Zira artık polisin kişi üzerinde hâkimiyeti bulunmamaktadır⁹⁰. Bununla birlikte polise haksız yakalama ve gözaltından dolayı yöneltilen suçlamalar henüz mahkemeye intikal etmeden polis tarafından tazminatın ödenmesi ile çözümlenebilmektedir.

1997 yılında bir kararında⁹¹ *Court of Appeal* tarafından jüriye, polislerin kötü davranışlarından kaynaklanan davalarda yüksek tazminat verilebileceğini gösteren bir tavsiye yer almıştır. Bahsi geçen karar sonrasında polisin kötü muamelesinden kaynaklanan davalarda yüksek tazminatlara hükmedilmiştir. Tazminat davası yanında polise karşı ceza davası da açılabilmeyle birlikte hukuka aykırı eylem nedeniyle polis memurunun şahsından ziyade bağlı bulunduğu birim suçlu bulunmaktadır⁹².

Bağımsız Polis Şikâyeti Komisyonu (Independent Police Complaints Commissions),

86 Legislation, **Mental Health Act 1983**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/section/136>), (30.11.2014).

87 HM Government, ss. 77-78; Ayrıca parlamenter dokunulmazlığı konusunda bkz. PARP WORTH, **2012**, ss. 129-134; BRADLEY/EWING, **2011**, ss. 213-232.

88 Police Act 1996 md. 88.

89 Court of Appeal, 1990 tarihli, **Kirkham v. Chief Constable of Greater Manchester Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1989/3.html>), (30.11.2014).

90 Court of Appeal, 2001 tarihli, **Vellino v. Chief Constable of Manchester Kararı**, (<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2001/1249.html&query=VELLINO&method=boolean>), (30.11.2014).

91 Court of Appeal, 1997 tarihli, **Thompson v. Metropolitan Police Commissioner Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1997/3083.html>), (30.11.2014).

92 2005 yılında bir kişi terörist zannedilerek vurulmuş ve hayatını kaybetmiştir. Olay sonrası soruşturma açılmış ve kişinin ölümüne neden olan eylemi gerçekleştiren polis memuru değil polisin görev yaptığı *Metropolitan Police Kurumu* suçlu bulunmuştur. BRADLEY/EWING, **2011**, s. 467.

2002 tarihli *Police Reform Act* (md. 9) ile eski *Polis Şikâyeti Otoritesi (Police Complaints Authority)* yerine getirilmiştir. Yeni komisyon eskisine oranla çok daha geniş bir denetim yetkisine sahiptir⁹³. 1 Nisan 2004 tarihinden itibaren faaliyetine başlayan Komisyon, AİHM'nin eski kurum hakkında sahip olduğu çekincelere bir cevap olarak oluşturulmuştur⁹⁴. Komisyonun asıl amacı toplumda polis gücüne yönelik şikâyet mekanizmasına karşı olan güvenin arttırılmasıdır. Komisyon başkanı Taç tarafından atanırken sayıları on kişiden az olamayacak olan diğer üyeler ise İçişleri Bakanı tarafından atanır (md. 9/2). Üyelerin polisten ve Taç'tan bağımsız olmaları gerekmektedir (md. 9/3, 4 ve 5). Komisyon soruşturmaları, bünyesinde görevli dedektif, avukat ve basın sözcüleri eliyle gerçekleştirilmektedir. Soruşturma yetkili bir komisyon üyesinin denetiminde gerçekleştirilir. Komisyon üyesi soruşturmayı yönlendirir, ayrıntıyla tetkik eder ve kritik kararlar alır. Bu itibarla soruşturmanın tüm sorumluluğu kendisine aittir. Soruşturma kapsamında; delil toplama, tanık ifadesi alma, polis memurları ve diğer polis personeli ile görüşmelerde bulunma, uzman yardımı alma ve hukuki değerlendirmelerde bulunma gibi faaliyetler yer almaktadır. Soruşturma neticesinde, dosya kapsamında görevi kötüye kullanma ya da yetersiz performans olup olmadığı konusunun ortaya konulduğu bir rapor düzenlenir. Söz konusu rapor polise ve şikâyetçiye gönderilir. Şayet dosya kapsamında bir polis memuru yahut başka bir polis çalışanı tarafından bir suç işlendiğine kanaat getirilirse rapor, *the Crown Prosecution Service*⁹⁵ (CPS)'e gönderilir. CPS suç işlediği düşünülen memurun soruşturulup soruşturulmayacağı konusunda karar verir⁹⁶.

III. İki Sistemin Karşılaştırılması

Türk Hukuku ile İngiliz Hukuku kapsamında yakalama konusunda verilen bilgiler ışığında iki sistemin belirli başlıklar altında ana hatları ile karşılaştırılabilmesi mümkündür. Şöyle ki:

A. Hukuk Sistemleri Bakımından

Türk Hukuk Sistemi başta Kara Avrupası Sistemi'nde yer almasından dolayı İngiliz Sistemi'nden (ve dolayısıyla Anglo-Sakson Hukuk Sistemi'nden) ayrılmaktadır. İki sistem arasındaki söz konusu farklılık, mevzuat oluşturma yöntemi konusundaki ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. İçtihatlar ve yasama meclisi tarafından şekillenen İngiliz Hukuku mevzuatı son yıllarda AİHS ile ahenk kazanması adına daha çok yasama işlemleri ile geliştirilmektedir. Diğer taraftan söz konusu değişim, İngiliz Sistemi'nde içtihatların sahip olduğu değerini önemini azaltmış da değildir. Yukarıda bahsedildiği üzere AİHS ile uyumlu bir içtihat oluşturma noktasında görev yine büyük ölçüde mahkemelere verilmiştir. İngiliz Hukuk Sistemi 1000 yılı aşkın bir süredir yaşanan sosyo-kültürel ve fikirselle

93 IPCC, History, (<https://www.ipcc.gov.uk/page/history>), (01.12.2014).

94 BRADLEY/EWING, 2011, s. 468.

95 *The Crown Prosecution Service*, 1986 yılında, *Prosecution of Offences 1985* ile kurulmuş olup, İngiltere ve Galler'de esas cezai soruşturma makamıdır. Bkz. The Crown Prosecution Service, **Introduction**, (<http://www.cps.gov.uk/about/index.html>), 02.12.2014).

96 IPCC, **A Guide to IPCC Independent Investigations**, (https://www.ipcc.gov.uk/sites/default/files/Documents/investigation_commissioner_reports/guide_to_IPCC_investigations_Nov2013.PDF), (02.12.2014).

gelişmelerin bir ürünü olmasına karşın, Türk Hukuk Sistemi çok daha genç bir sistemdir. Bu itibarla iki sistemde mevcut hukuk kurallarında görülen farklılaşma, hukuk kurallarının uygulanışı açısından da gözlemlenebilmektedir.

Mevzuat bakımından bir karşılaştırmaya gidildiğinde; İngiliz Hukuku'nda konunun daha karmaşık ve ayrıntılı bir biçimde düzenlendiği, bu doğrultuda organik yapılanmanın da karmaşık bir biçimde geliştiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Türk Hukuku'nda durum daha anlaşılır bir nitelik taşımaktadır. Diğer taraftan her iki sistem de AİHS'ne paralel bir gelişim göstermektedir.

B. Yakalama Yetkisi Bakımından

Yakalamada yetki konusunda iki sistem birbirine benzemektedir. Her iki sistem de yakalama konusunda hem polisi hem de belirli şartlar çerçevesinde herkesi yetkili kılmaktadır. *Yakalama türleri* de yine her iki sistemde, *müzekkereli yakalama* ile *müzekkeresiz yakalama* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Söz konusu durum aslında yakalama kurumunun niteliğinden ileri gelmektedir. Zira gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ve suçüstü hallerinde yakalamanın derhal uygulanması, kurumun amacına hizmet edebilmesi bakımından gereklidir. Diğer taraftan Türk Hukuku'nda yakalama emri verme konusunda savcı yetkili kılınmışken; İngiliz Hukuku'nda söz konusu yetki hâkimdedir.

Yakalamada yetkinin kapsamı konusuna bakıldığında, İngiliz Hukuku'nda polise daha geniş bir yetki alanı tanındığı ve fakat söz konusu geniş yetkinin ciddi bir biçimde yargısal denetime tabi tutulduğu görülmektedir. Türk Hukuku'nda ise polise tanınan yakalama yetkisi daha sınırlı tutulmakta ve yakalama konusunda baş aktör savcı olarak belirlenmektedir. Diğer taraftan söz konusu yetkinin denetimi konusunda her iki sistem de yargısal denetimi öngörmesine rağmen, İngiliz Hukuku'nda yer alan bağımsız denetim kurumuna karşılık gösterilebilecek bir kurum Türk Hukuku'nda yer almamaktadır.

C. Yakalama Sonrası İşlemler Bakımından

Yakalamanın en önemli sonuçlarından biri olan *gözaltı konusunda* Türk Hukuku'nda asıl yetki savcıya verilirken; İngiliz Hukuku bakımından ise bu yetki polis ve mahkemeler arasında paylaşılmaktadır. Buna göre İngiliz Hukuku'nda kural olarak polis azami yirmi dört saate kadar gözaltı kararı verebilirken, müfettiş/komiser rütbesindeki polis söz konusu süreyi otuz altı saate kadar çıkarabilmektedir. Otuz altı saatten fazla süreli gözaltı ise (en fazla doksan altı saate kadar) mahkeme tarafından verilebilmektedir. Süre bakımından iki sistemi karşılaştırmak gerekirse; her iki sistem de kural olarak gözaltı süresini yirmi dört saat olarak belirlemekte, bu sürenin ise azami olarak dört güne kadar çıkarılmasını mümkün kılmaktadır. Diğer taraftan sürenin dört güne kadar uzatılması konusunda karar verme yetkisi İngiliz Hukuku'nda mahkemeye verilirken, Türk Hukuku söz konusu yetkiyi savcıya vermektedir. İngiliz Hukuku'nda mevcut *gözaltı memuru* kurumu ise Türk Hukuku'nda bulunmamaktadır.

D. Yakalananın Hakları Bakımından

İngiliz Hukuku'na göre yakalanan; ücretsiz olarak avukattan ve hukuki danışmanlıktan

faйдalanma hakkı, ilgili mevzuatı inceleme hakkı, yakalanmayı haber verme hakkı, ilgili mevzuatı inceleme hakkı, tercümandan faydalanma hakkı ve şayet yabancı ise elçilik ya da konsolosluk ile iletişime geçme hakkı, gözaltı tutanaklarından kopya edinme hakkı, susma hakkı, savunmasında kullanabileceği her türlü bilgi ve belgeye erişim hakkı, tıbbi destekten faydalanma hakkı ve kovuşturmayla başlanmış ise duruşmadan önce delillere erişim hakkına sahiptir.

Türk Hukuku'nda mevzuat kapsamında yakalanana; yakalama sebebini ve hakkındaki iddiaları öğrenme hakkı, susma hakkı, müdafiden faydalanma hakkı, yakalamaya karşı mevcut kanun yolları konusunda bilgilendirilme hakkı, yakınlarına haber verme hakkı ve şayet yabancı ise elçilik ya da konsoloslukla iletişim kurma hakkı yer almaktadır. İngiliz Hukuku'nda yakalanana tanınmış olan ilgili mevzuatı inceleme hakkı, tercümandan faydalanma hakkı, delil ve belgelere erişim hakkı ve tıbbi yardımdan faydalanma hakkı Türk Hukuku'nda ilgili mevzuatta açık bir biçimde düzenlenmemektedir. Diğer taraftan İngiliz Hukuku kapsamında yer alan söz konusu hakların neler olduğu konusunda yakalananın bilgilendirilmesi amacıyla çok sayıda yabancı dile çevrilmiş olan bir rehberde de internet üzerinden ulaşılması mümkündür. Böylelikle İngiliz uygulamasında söz konusu hakların tanınması yanında; bahsi geçen hakların uygulanabilirlik kazanması amacıyla vatandaşların bilinçlendirilmesi de hedeflenmektedir.

Sonuç

Çalışma kapsamında, yakalama kurumunun iki farklı hukuk düzenindeki görünümü karşılaştırmalı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Söz konusu iki düzen başta Kara Avrupası Hukuk Sistemi ile Anglo-Sakson Hukuk Sistemi olmak üzere temelde farklılık göstermekle birlikte; her ikisi de AİHS noktasında birleşmektedir. Diğer taraftan söz konusu (AİHS'ne uyum konusundaki) amaç ortaklığı İngiliz Hukuku ile Türk Hukuku arasındaki farklılığı ortadan kaldırmamaktadır. Mevcut farklılık çalışma kapsamında ortaya konulmaya çalışıldığı üzere polis gücü ve yakalama konusunda da varlığını sürdürmektedir.

Her toplumun sosyolojik gereksinimleri farklılık arz etmektedir. Bahsi geçen olgu ise hukuk düzenlerinin ulusal boyutta farklılaşması neticesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, İngiliz Hukuku ile Türk Hukuku arasındaki farklılaşma gayet doğal bir durum olarak karşılanabilmektedir. Diğer taraftan çalışmada zikredildiği üzere, İngiliz Hukuk Sistemi'nin bin yılı aşkın kadim geçmişine oranla Türk Hukuk Sistemi'nin temeli, henüz yakın bir geçmiş olarak nitelendirilebilmektedir. Söz konusu nitelik farklılığı ise *hukuki birikimin oluşumu* bakımından büyük öneme sahiptir. Bu itibarla, İngiliz Hukuku'nun sahip olduğu derin hukuki birikim, mevzuat, uygulama ve organik oluşum boyutlarıyla tüm sisteme müspet bir biçimde sirayet ederek hak ve özgürlüklerin gelişimine yadsınamayacak ölçüde katkı sağlamaktadır.

İngiliz Hukuku yakın zamanda özellikle AİHS'ne uyum süreciyle, yakalama konusunda polis gücünün sıkı bir hukukilik denetimine tabi tutulabildiği sağlam bir sistem ortaya koyabilmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen değişim sürecinde *mahkemeler* ile *parlamentonun* ahenkli bir biçimde, *kuvvetler ayrılığına bağlı kalarak* işletilmesinin

rolü büyüktür. Diğer taraftan söz konusu reform kapsamında, polisin denetimiyle görevlendirilen *bağımsız bir kurum* oluşturulması yöntemi de yine son derece verimli bir tercih olarak nitelendirilebilmektedir. Yakalama konusunda İngiliz mevzuatı kapsamında mevcut ayrıntılı düzenlemelerin varlığı, hak ve özgürlüklerin önemli bir garantisini oluşturmaktadır. Ayrıntılı düzenlemelerle takdir yetkisinin dar tutulması uygulamanın objektiflikten uzaklaşmasına rahatça engel olabilmektedir. Tüm bunlarla birlikte, sağlıklı bir hukuk düzeninin temelinde, *mevzuat* ve *organik yapılanma* kadar *hukuk ve demokrasi kültürünün* de yer aldığı unutulmamalıdır. Söz konusu kültür ise *eğitim* ve *bilgiye erişim imkânı* ile oluşturulabilecek bir birikimdir. Bu noktada İngiliz Sistemi'nin söz konusu amaç doğrultusunda, bireylerin hak ve özgürlükler konusundaki gelişiminde teknolojik imkânları son derece etkin bir biçimde kullanabildiği söylenebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **01.03.2008 tarih ve 72/1 numaralı Genelge**, md. 11, (www.adalet.gov.tr), (E.T. 20.11.2014).
- AKSOY İPEKÇİOĞLU, Pervin. "Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, (ss. 1215-1254).
- ALDER, John. **General Principles of Constitutional and Administrative Law**, Fourth Edition, Palgrave Macmillan, Ebbw Vale, 2002.
- BARNETT, Hilaire. **Britain Unwrapped Government and Constitution Explained**, Penguin Books, London, 2002, (Britain).
- BARNETT, Hilaire. **Constitutional & Administrative Law**, Fourth Edition, Cavendish Publishing, London, 2002, (Constitutional).
- BRADLEY, A. W./ EWING, K. D. **Constitutional & Administrative Law**, 15th Edition, Pearson Education Limited, Malaysia, 2011.
- CENDEL, Nur. **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama**, İstanbul 1992.
- COURTS AND TRIBUNALS JUDICIARY, "Structure of the Court System", (<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-justice-system/court-structure/>), (25.11.2014).
- ERDOĞAN, Mustafa. **Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2011.
- IPCC, **A Guide to IPCC Independent Investigations**, (https://www.ipcc.gov.uk/sites/default/files/Documents/investigation_commissioner_reports/guide_to_IPCC_investigations_Nov2013.PDF), (02.12.2014).
- IPCC, **History**, (<https://www.ipcc.gov.uk/page/history>), (01.12.2014).
- KUNTER, Nurullah. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, İstanbul, 1989.
- KUNTER, Nurullah/ YENİSEY, Feridun. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul, 2000.
- KUNTER, Nurullah/ YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, İstanbul, 2006.
- LORD BINGHAM OF CORNHILL, **Lordlar Kamarası, 17 Haziran 2004 tarihli Ullah, R (on the Application of) v. Special Adjudicator Kararı** içerisinde, 20. Paragraf, (<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2004/26.html>), (26.11.2014).
- LOVELAND, Ian. **Constitutional, Administrative Law and Human Rights: A Critical Introduction**, Sixth Edition, Oxford University Press, Croydon, 2012.
- GOV.UK. **Criminal Courts**, (<https://www.gov.uk/courts/magistrates-courts>), (30.11.2014).
- ÖREN, Zafer. **Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- GÖZLER, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku**, 16. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2014.
- GÖZLÜGÖL, Said Vakkas. "Diplomatik Dokunulmazlıkların ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması", **Marmara Üniversitesi Hukuku Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Y. 2013, C. 19, S. 1, ss. 99-127.
- GÜVEYİ, Nazmiye. **Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- HM Government, **Parliamentary Privilege**, The Stationery Office Limited, UK, 2012.
- ÖZBEK, Veli Özer/ KANBUR, Mehmet Nihat/ DOĞAN, Koray/ BACAĞSIZ, Pınar/ TEPE, İlker. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- ÖZBUDUN, Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.
- ÖZTÜRK, Bahri/ ERDEM, Mustafa Ruhan/ ÖZBEK, Veli Özer. **Uygulamalı Ceza Muhakemesi**, 5. Baskı, Ankara, 2000.
- PARP WORTH, Neil. **Constitutional & Administrative Law**, 7th Edition, Oxford University Press, Hampshire, 2012.

- SLAPPER, Gary/ KELLY, David. **The English Legal System**, Ninth Edition, Routledge-Cavendish, Oxon, 2009.
- SOYASLAN, Doğan. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- ŞAHİN, İlyas. **Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
- TEZCAN, Durmuş. **Türk Hukukunda Haksız Yakalama ve Tutuklama**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989.
- TEZİÇ, Erdoğan. **Anayasa Hukuku**, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- THE CROWN PROSECUTION SERVICE, **Introduction**, (<http://www.cps.gov.uk/about/index.html>), 02.12.2014)
- THE SUPREME COURT, **The Supreme Court**, (<https://www.supremecourt.uk/about/the-supreme-court.html>), (26.11.2014).
- TOROSLU, Nevzat/ FEYZİOĞLU, Metin. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2012.
- ÜNVER, Yener/ HAKERİ, Hakan. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- WILSON, Steve/ MITCHELL, Rebecca/ STOREY, Tony/ WORTLEY, Natalie. **English Legal System**, 2nd Edition, Oxford University Press, New York, 2011.

Faydalanılan İçtihatlar ve Yasal Düzenlemeler

- COURT OF APPEAL, 2009 tarihli, **Buckley & Ors v. Thames Valley Chief Officer Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/356.html>), (27.11.2014).
- COURT OF APPEAL, 2002 tarihli, **Chief Constable of Humberside Police v. Mc Quade Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2001/1330.html>), (28.11.2014).
- COURT OF APPEAL, 1990 tarihli, **Mc Connel v. Chief Constable of Greater Manchester Kararı**, (http://www.freebeagles.org/caselaw/CL_bp_McConnell_full.html), (28.11.2014).
- COURT OF APPEAL, 1990 tarihli, **Kirkham v. Chief Constable of Greater Manchester Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1989/3.html>), (30.11.2014).
- COURT OF APPEAL, 1997 tarihli, **Thompson v. Metropolitan Police Commissioner Kararı**, (<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1997/3083.html>), (30.11.2014).
- COURT OF APPEAL, 2004 tarihli, **Taylor v. Chief Constable of Thames Valley Police Kararı**, (<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2004/858.html&query=THAMES+and+VALLEY+and+TAYLOR&method=boolean>), (29.11.2014).
- COURT OF APPEAL, 2001 tarihli, **Vellino v. Chief Constable of Manchester Kararı**, (<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2001/1249.html&query=VELLINO&method=boolean>), (30.11.2014).
- HOUSE OF LORDS, 1947 tarihli, **Christie v. Leachinsky Kararı**, (<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1947/2.html>), (29.11.2014).
- LEGISLATION, **Constables' Protection Act 1750**, (<http://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo2/24/44>), (27.11.2014).
- LEGISLATION, **Criminal Justice and Public Order Act 1994**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents>), (27.11.2014).
- LEGISLATION, **Magistrates' Court Act 1980**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/43>), (27.11.2014).
- LEGISLATION, **Mental Health Act 1983**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/section/136>), (30.11.2014).
- LEGISLATION, **Police Act 1996**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/16/introduction>), (27.11.2014).
- LEGISLATION, **Police and Criminal Evidence Act 1984**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>), (27.11.2014).
- LEGISLATION, **Serious Organised Crime and Police Act 2005**, (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/contents>), (27.11.2014).